

marked der. De kirkepolitiske skrifter, som Vadstena indkøbte, omfatter bl. a. Peter D'Ailly, Johs. Gerson og Henrik Langenstein, men det omtales kun kort, hvad der egentlig står i disse bøger. Det er i øvrigt også af betydelig interesse, at fx Dietrich af Niem ikke er repræsenteret.

At det ideologiske grundlag for oprøret 1434 er påvirket af konciltanken, udkastes kun som en hypotese, som ikke bevises, og som vel på forhånd heller ikke er særlig sandsynlig. Det er nærliggende, at man i den aktuelle situation henviste til koncilbevægelsen, men i almindelig europæisk udvikling var dens forkæmper, fx Marsilius af Padua, normalt tilbøjelige til at anføre, at som man i forvejen bærer sig ad i verdslige anliggender, bør man også gøre inden for kirken. Koncilbevægelsen bygger altså på verdsligt forbillede snarere end omvendt. Koncilbevægelsen og dens eventuelle ideologiske indflydelse i Norden skal derfor ses i bredere sammenhæng med hele den statsretslige debat fra 13. årh. og fremefter.

Det er stort set legitimt, at europæisk materiale ikke inddrages i videre omfang, men alligevel savner man en lidt bredere baggrund. Til gengæld er det nordiske materiale grundigt og indsigtfuldt bearbejdet.

Anne Riising

Erik Moltke: Bernt Notkes altertavle i Århus domkirke og Tallinntavlen. I-II. (Gad, 1970). 290 s., 262 ill.

I 1479 udgik fra Bernt Notkes værksted i Lübeck altertavlen til Århus domkirke, bestilt af bispen Jens Iversen Lange. Dette er et af de få arbejder, vi med sikkerhed ved er blevet overdraget Bernt Notke, der af samtidige kilder udelukkende benævnes

som maler. Notkeforskningen op til nu har vurderet Lübeck-mesteren således, at han i vor bevidsthed har stået som måske Nordeuropas største kunstner i slutningen af 1400-tallet. Spændende over et alsidigt felt skulle han være guldsmed, uddannet på linie med adskillige af de italienske renaissancekunstnere, endvidere maler og billedhugger med Skt. Jørgen-gruppen i Stockholm som hovedværket.

I sin bog, som skærer igennem det meste af dette, starter dr. Erik Moltke med et udsyn over de ældre forskeres tilskrivninger og argumenter omkring Notke og hans værker. Efter dette går forfatteren over til sin egen behandling af Notkes arbejder. Uden helt at forlade tidligere forskeres teknik, der var baseret på stilanalyser, lægges hovedvægten på en indtrængende udnyttelse af de foreliggende skriftlige kilder og på en teknisk undersøgelse af tavlerne. Den sidste omfatter – med udnyttelse af moderne fototeknik – en analyse af de benyttede materialer. Gennem dette viser Moltke led for led, hvorledes fordomme og ringslutninger har behersket indholdet i de tidligere Notke-biografers argumentation; ræsonnementer som ofte er startet fordomsfuldt med den antagelse, at Notke var en betydelig kunstner. Resultatet, som forfatteren når frem til gennem sit arbejde, er langt overvejende en afvisning af Notkes faderskab til en række arbejder, der hidtil er tillagt ham. De eneste værker, vi da med sikkerhed kan sige er udgået fra Notkes værksted, er altertavlerne i Århus og Tallinn plus en nu forsvunden tredje tavle. At Notke også var billedskærer er der tilmed intet der taler for. Selv et så »sikkert« Notkearbejde som Skt. Jørgen-gruppen kan således ikke fremføres som Lübeckmesterens; men ophavsmændene må indtil eventuelle nye

resultaters fremkomst betegnes som ubekendt.

Tavlernes enkeltelementer kan ikke sikkert føres hen netop til Notke selv. Kunstneren og karakteren Notke glider som alle tilskrivningerne ud af vores hænder. Forfatteren når frem til den negative slutning, at Notke som skaber ikke kan udpeges på de bevarede arbejder; de er skabt af et teamwork, og Notkes rolle har sikkert i hovedsagen kun været entreprenørens, som ved udlicitation af tavlens forskellige dele har fundet de dygtigste hænder.

Moltke berører mange centrale problemer, som ikke snævert er knyttet til Bernt Notke. Dette gælder bl. a. arbejdsgangen i et middelalderligt værksted, det tidsbundne og -typiske stillet over for det individuelle, stafseringsmalernes betydning for det endelige arbejde sammenstillet med billedsnidernes, etc. Kunstkritiske domme er der få af; forfatteren foretrækker at fremlægge et fint billedmateriale, som udgør hele bind II. Herved opdager man tavlernes svagheder fastholdt i nærbilleder; men til gengæld er der også kvaliteter, som afstanden op til malerier og figurer ellers vanskeliggør tilegnelsen af, der nu ved fotografierne trækkes ned foran vores øjne. Her som gennem teksten får vi et mere nuanceret og vel nok mere sandfærdigt billede af Notke og hans værksteds formåen, end vi tidligere har haft.

Lars Dybdahl

Hans Øllgaard: *Jens Bloch. Biskop i Viborg 1805–1830. (Historisk Samfund for Viborg Amt, 1970). 105 s.*

De foreliggende trykte kilder suppleret med nogle arkivalske oplysninger er sammenskrevet til en beretning om Blochs liv. Han forsøgte at komme til

universitetet som videnskabsmand; men det lykkedes ikke. Efter år som præst ved Holmens kirke og en kort tid som bisp i Kristianssand, var han i 25 år biskop i Viborg. Bogen rummer en del småtræk til belysning af dels unge videnskabsmænds forhold, dels biskoppeligt arbejde. Hverken i den henseende, eller når det gælder Blochs personlighed, fremlægges der dog væsentligt nyt. I øvrigt er bogen mærkværdig gammeldags i hele sin metode og fremstillingsform; mest af alt mindende om de forskellige levnedsløb en række grundtvigske forfattere skrev i 19. årh. Karakteristisk er en vending som: »For at minde os om tiden, han lever i, udsender han 1807 til provsterne »en del tilsendte eksemplarer af hoslagte ypperlige afhandling om hørvavl« til uddeling til præsterne«. Det var dog næppe af hensyn til vor tids historiske interesse, at Bloch tog dette initiativ.

Vagn Dybdahl

Ib Koch-Olsen og Svend Erik Stybe (red.): *Studenter gennem 150 år. Træk af Studenterforeningens historie 1820–1970. (Hassing, 1970). 159 s.*

Alene omfanget tydeliggør straks, at det her er en anden slags bog end H. C. A. Lunds og Carl Dumreichers store fremstillinger fra 1896–98 og 1934–43, som tilsammen nåede op til 1889. Det er en række episodiske skildringer af flere forskellige forfattere; det er dog lykkedes både at fastholde begebenheder af almenpolitisk betydning – navnlig fra 1930'erne og 1940–45 – at opridse hovedtendenserne i foreningens historie og ikke mindst også at indfange de forskellige perioders hovedstemninger. Dette skyldes tillige et fortræffeligt og velanvendt billed-